

Edebiyat-Tarih Bağlamında Bir Mesnevi:
“DÂSTÂN-I VEFÂT-I İBRÂHÎM”

*Hanife KONCU**

ÖZET

Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm, Hz. Muhammed'in, Hz. Mâriye'den olan ve küçük yaşta vefat eden oğlu İbrahim için kaleme alınmıştır. Muhtemelen XIV. yüzyılda Kırşehirli (Kayserili) İsa tarafından yazılmıştır. Eserin önemi, döneminin ihtiyacı doğrultusunda meydana getirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. XIII. ve XIV. yüzyıllar Anadolu'da siyasî ve dinî birliğin tam manasıyla kurulamadığı yüzyıllardır. Bu nedenle dinî destan türü eserlerin fazlaca yazıldığı bir dönemdir. Dâstân-ı Vefât-ı İbrahim de bu ihtiyaç doğrultusunda meydana getirilmiştir. Edebiyat-tarih bağlantısıyla ele alınmaya ve böylece bir zemine oturtulmaya çalışılan eserin ana fikri Hz. Muhammed'in ümmeti ve oğlu arasında yaptığı tercihe dayanmaktadır. Hz. Muhammed, mesnevide ümmetini tercih etmiş ve böylece eserde bireyden ziyade toplumun yararının gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Anahtar kelimeler:

Hz. Muhammed, Hz. Mâriye, İbrahim, Edebiyat, Tarih, Mesnevi, Vefât, (Kayserili) Kırşehirli İsa, Dâstân, Çocuk, Ümmet.

* Yard. Doç. Dr., MSÜ, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Edebiyat ve tarih bir bütünün ayrılmaz iki parçası gibidir. Hayatın gerçekliği, olayların olduğu gibi, doğru bir şekilde aktarılması çok önemlidir. Bununla birlikte tarihî hadisenin edebî plâna aksetmesi, olayların nesilden nesile aktarılmasındaki tesir gücünü, kolaylığı ve sürekliliği sağlar. Tarih bir ilim olduğundan dolayı, tarihçi de belgeleri kendinden bir şey katmadan değerlendirmek ve bu doğrultuda hareket etmek mecburiyetindedir. Bu ilim dalında, şahsî düşüncelerin ve taraflı bakış açısının yeri yoktur. Buna mukabil bir sanatkâr, eserinde-belli ölçüler içerisinde- istediği gibi davranmak hakkına sahiptir. Tarihçi ile aralarındaki en önemli fark sanatkârın tahayyül gücü sayesinde hareket serbestisine sahip olmasıdır.¹

Tarihçi, ne kadar tarafsız davranırsa davranırsın yine de önündeki olaylardan, kendine göre önemli olanı seçmek, önemsizi ayıklamak durumundadır. Sanatçı da aynı ayıklamayı yapar. Ancak o tarihî olayları yeniden düzenleyerek başka bir zeminde ele alır yani bir kurgu (fiction) meydana getirir.²

Edebiyat, tarih ve felsefe hayatın akışı içerisinde birbirleriyle yakından irtibat hâlinindedir. Sidney, her ne kadar edebiyatın önemini mukayeseler sonucunda ortaya koymaya çalışmışsa da aslında edebiyat, tarih ve felsefe arasındaki önemli bağlantıyı da ifade etmiştir: “*İnsanlara, doğru yaşamalarını öğretecek bilgilerin arasında en önemlileri ahlâk felsefesi ve tarihtir. Fakat her ikisi de eksiktir. Çünkü felsefe kuramsal olduğu için sadece birtakım soyut kurallar kor ortaya ve bu kuruluşu yüzünden pek etkili olamaz. Tarih ise somuttur, canlıdır, ama alanı dardır, yalnız olmuş olanı anlatır, olması gerekeni bildirmez; çünkü insanlara örnek teşkil edecek, onların ders alacağı olayları ve durumları uyduramaz. Felsefe ve tarihin eksik yanlarını tamamlayarak yararlı taraflarını kendine toplayan ancak ve ancak edebiyattır. Edebiyat hem olayları somut hâle sokmakla felsefenin kuruluşunu ve soyutluğunu giderir, hem de olması gerekeni telkin etmekle tarihin noksanını. Bundan başka tarih gerçeği söylemek zorunda olduğu için insanlara fena örnek olacak*

¹ Hülya Eraydın Argunşah, *Türk Edebiyatında Tarihi Roman*, İstanbul 1990, M. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (Yayınlanmamış doktora tezi), s. 6, 7.

² Sadık Tural, “Tarihçinin Edebiyat Dünyasından Alması Gerekenler Metoda Ait Düşünceler”, *Edebiyat Bilimine Katkılar*, Ankara 1993, s. 31, 32.

*olayları da nakleder. Oysa sanatçı olayları kendi yarattığı için iyiyi daima ödüllendirip kötüyü cezalandırabilir. Bundan ötürü edebiyat eğitme bakımından felsefeden de, tarihten de daha etkilidir.”*³

Edebiyat-tarih münasebeti bilindiği kadarıyla özellikle tarihî roman dolayısıyla üzerinde durulan bir mesele olmuştur. Bu konuda yapılan çalışmalar “roman” türünü esas aldığından Klâsik edebiyattaki duruma bilindiği kadarıyla değinilmemiştir. Oysa roman türünün öncüsü kabul edilebilecek ve klâsik şiirde tahkiyeye en müsait şekil olarak karşımıza çıkan mesnevilerin bir çoğunda konu tarihten ve tarihî olaylardan alınmadır. Klâsik edebiyattaki eserlerin tarihle münasebetini ifade eden incelemelerin sayısı da oldukça sınırlıdır.⁴ Edebî bir eserin anlaşılabilmesi için, onun bağlı olduğu kültür unsurlarının ortaya konulması ve bilinmesi esastır.⁵ “Geçmiş zamanlara ait bir “Edebî eseri lâıykıyla ve -tarihî mânâsıyla-anlamak için, evvelâ o devrin umumî hayâtını, yaşayış ve düşünüş tarzlarını, o devir insanların hayat ve kâinat hakkında nasıl telâkkiler beslediklerini öğrenmemiz gerekir.”⁶ Bu nedenle Klâsik edebiyata ait eserlerin tam manasıyla anlaşılabilmesi, doğru bir şekilde değerlendirilebilmesi için İslâm tarihinin özellikle Osmanlı tarihinin iyi bilinmesi lüzumludur.

Klâsik Türk Edebiyatında, adlarına müstakil eserler meydana getirilmiş üç meşhur İbrahim vardır: İbrahim peygamber,⁷ İbrahim Edhem⁸ ve Hz. Muhammed'in oğlu İbrahim. Belirtilen bu isimlerden özellikle

³ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul 1991, Genişletilmiş 8. baskı, s. 33.

⁴ Meselâ Ahmet Atillâ Şentürk, *Yahyâ Beğ'in Şehzade Mustafa Mersiyesi yahut Kanunî Hicvîyesi*, İstanbul 1998. İskender Pala, “Bir elmanın iki yarısı: Klasik Şiir ve Osmanlı Tarihi”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 3, İstanbul 2000, s. 141-154.

⁵ Rene Wellek-Austin Warren, *Edebiyat Biliminin Temelleri*, Çev. A. Edip Uysal, Ankara 1983, s.206.

⁶ M.Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1986, s. 1, 2.

⁷ Meselâ İbrahim peygamber için Abdülvasi Çelebi tarafından kaleme alınan Halilnâme bunlardan biridir.(Abdülvasi Çelebi, *Hâlilname*, Haz. Ayhan Gültaş, Ankara 1996)

⁸ Na'tî'nin Edhem ü Hümâ adlı eseri örnek gösterilebilir.

ilk ikisi beyitlerde motif olarak da çok kullanılan İbrahimlerdir.⁹ Kâinâtın aşkı uğruna yaratıldığı İslâm peygamberi Hz. Muhammed'in küçük yaşta ölen oğlu İbrahim ise metinlerde fazla yer almayan bir şahıstır. Onun adına bilindiği kadarıyla *Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm* dışında müstakil başka eser kaleme alınmamıştır.

Türkçe yazılmış olan *Dâstân-ı Vefât-ı İbrahim*'in yanı sıra Arapça yazılmış bulunan da vardır. Vefat türündeki bu eserlerin manzum olanlarının dışında mensur olarak yazılmışları da bulunmaktadır. Meselâ, Taksim-Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Bölümü, 691/1 numarada *Vefât-ı İbrahim Aleyhisselâm* adıyla kayıtlı iki varaklık (1b-2a), 25 satırlı, nesihle yazılmış bir nüsha da bulunmaktadır. Adetâ bu mesnevinin mensur özeti gibidir. Burada incelenecek olan mesneviden farklı bir noktası, esere başlarken Hz. Peygamber'in Tayyib, Tahir, Kasım ve İbrahim adlarında dört tane erkek çocuğu olduğunun belirtilmesidir.

Hz. Muhammed'in oğlu İbrahim ile ilgili mesneviler Çağatay edebiyatı sahasında da vardır. Hâlis¹⁰ ve Ubeydî, İbrahim'in vefatıyla ilgili eserler kaleme almışlardır.

Dâstân-ı Vefât-ı İbrahim, Hz. Muhammed'in, Hz. Mâriye'den olan¹¹ ve M. 630 senesinde doğmuş bulunan, bir yıl sonra Haziran ayında vefat

⁹ “Mukarrerdür bu ârif gönli yapmak Ka’be yapmadur / Revâdur Ka’be bünyâd idesin şâhum Halil-âsâ” (Nev’î, *Divan*, Haz. Mertol Tulum-M. Ali Tanyeri, İstanbul 1977, s. 18.) “Gel Hayâlinin teninde dağ-ı İbrahime bak / Bu kadar ancak çerâğ-ı Hazret-i Edhem yanar” (*Hayâlî Divan*, Haz. Ali Nihat Tarlan, Ankara 1992, s. 145).

¹⁰ Hâlis'in biri hikmet tarzında, diğeri mesnevi şeklinde iki İbrahim hikâyesi vardır. “Kıssa-i İbrahim” adını taşıyan ve 40 hikmetten oluşan eser, Kemal Eraslan tarafından (“Hâlis'in Hikmetleri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1973, XX, 105-156), mesnevi şeklinde tertip edilmiş eser ise, A. J. E. Bodrogligeti tarafından (Hâlis's Story of İbrâhîm-A Central Asian İslamic Work in Late Chagatay Turkic, Leiden-E. J. Brill 1975) neşredilmiştir.

¹¹ “Bütün kaynaklarda Mâriye el-Kıptiyye diye adı geçen Mâriye binti Şem’ûn, Mısır'ın Said bölgesinden Hafn denilen köydedir. Bu köy, Mısır'ın Said bölgesinde Eşmûn'in karşısında Nil Nehri'nin doğu kıyısında bulunan Ensina'ya yakın bir köydür. Onun, bu köyde Kıptî bir baba ve hıristiyan bir Rûm anneden dünyaya geldiği söylenmektedir” Ziya Kazıcı, *Hz. Muhammed'in Aile Hayatı ve Eşleri*, İstanbul 1997, s. 313. Aynı kitapta Hz. Ayşe, Mâriye'yi şöyle anlatır: “Mâriye'yi hiç bir kadından daha az kıskanmadım. Çünkü o güzeldi. Kıvrıkcık saçlıydı. Allah elçisi onu beğenmişti. Geldiği zaman Hz. Peygamber onu Hârise b. Num'an'ın evine

eden¹² oğlu İbrahim için kaleme alınan bir mesnevidir. Hz. Muhammed'in, Hz. Hatice'den Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fatıma adlı kızları ile yine İbrahim gibi küçük yaşta vefat eden Kasım ve Abdullah adlı erkek çocukları vardır. İbrahim, Peygamber'in Hz. Hatice dışında başka bir hanımdan olan tek oğludur.¹³

Eser, XIII. ve XIV. yüzyıl dinî destanların belli başlı özelliklerini taşır.¹⁴ *Dâstân-ı Vefât-ı İbrahim*'in ana teması, Hz. Peygamber'in oğlu ve ümmeti arasında yaptığı tercihtir. Sanatkâr, eserini vazgeçilmesi çok zor olan bir sevgiden, çocuk sevgisinden, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş Peygamber'in nasıl vazgeçtiğini ve ümmetinin sevgisini nasıl dünyevî bütün sevgilerin üstünde tuttuğunu belirtmek amacıyla kaleme almıştır. Âmil Çelebioğlu bu mesnevi hakkında şu bilgileri verir: “*Bu mesnevi, meclislerde okunan dinî-destanî halk tipi bir manzûmedir. Başlangıcı ve bitişi itibariyle nev'inin tertip husûsiyetlerine uygundur.*”¹⁵ Vasfi Mahir Kocatürk ise, bu mesneviyi iki ayrı eser gibi telâkki etmiş ve “İbrahim'in Vefatı” ile “İbrahim Destanı” şeklinde ayrı ayrı ele almıştır.¹⁶ Bu tip eserler arasında *Kız Destanı*,¹⁷ *Dâstân-ı Geyik*, *Dâsitân-ı Hamâme*, *Dâsitân-ı İblis*, *Dâsitân-ı Kahkaha*, *Dâsitân-ı Mukaffa*¹⁸ sayılabilir.

Böyle bir konunun işlenmiş olması XIII. ve XIV. yüzyılın dinî ve siyasi cephesiyle alâkalandırılabilir. Zirâ, “*Her yeni üslûp, hayatın toplumsal ve tarihi gerekliliğinden doğar ve toplumsal gelişmelerin kaçınılmaz bir*

koymuştu. Böylece o, benim komşum olmuştu. Resûlullah bütün bir gün boyunca (gece-gündüz) onun yanında kalıyordu. Ben bu durumdan acizlenip şikâyet edince de onu Medine'nin Âliye (bir nevi yayla) adı verilen yukarı mahallesine taşıdı. Burada da onun yanına gidip geliyordu. Bu durum bana da ağır gelmeye başladı. Daha sonra da Allah ona bir çocuk verdi ki bizi bundan mahrum etmişti.” Ziya Kazıcı, *a.g.e.*, İstanbul 1997, s. 313. (Muhibbuddin Ahmed b. Abdullah et-Taberî, *es-Simtu's-Semin*, s. 140; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 391) Hz. Mâriye'yle ilgili olduğu belirtilen bir hadise Kur'ân-ı Kerîm'in 66. sûresi olan Tahrîm'in 3. âyetinde geçmektedir.

¹²Ahmet Cemil Akıncı, *Peygamberler Tarihi*, İstanbul 1985, s. 88, 89.

¹³Mahmud Şakir, *İslam Tarihi*, Çev. Ferit Aydın, İstanbul 1993, II, 159, 160.

¹⁴Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970, 2. baskı, s. 149.

¹⁵Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevi*, İstanbul 1999, s. 71.

¹⁶Vasfi Mahir Kocatürk, *a.g.e.*, s. 148, 149.

¹⁷*Kız Destanı*, Haz. Halil Ersoylu, Ankara 1996.

¹⁸Âmil Çelebioğlu, *a.g.e.*, İstanbul 1999.

sonucudur.”¹⁹ Bu yüzyıllar, henüz Anadolu'da dinî ve siyasî birliğin tam olarak kurulamadığı dönemlerdir. Yesevî'nin hikmetleriyle yapmaya çalıştığı hizmeti, bazı sanatkârların dinî destanlarla yapmaya çalıştığı söylenebilir. Sanatçı, zamanından yaklaşık yedi veya sekiz yüzyıl önceki, çok da bilinmeyen bir hadiseyi, neden zamanına taşımıştır diye bir soru akla gelebilir. Bu hadisenin, sanatçının içinde bulunduğu karmaşık ortamda ele alınmasını, Hz. Muhammed'in yüceliğini ifade etmek yanında, onun dinine mensup olanların da tıpkı peygamberleri gibi bencillik fikrinden ne derecede uzak olduklarının, ferdî duygulardan ziyade toplumun yararını gözettiklerinin bir delili olarak değerlendirmek mümkündür. Mesnevi, aynı zamanda bir sanatkârın içinde bulunduğu topluma ne derecede duyarlı olduğunu belirten bir belge niteliği taşır. Zirâ, “*Bir metin; onu meydana getiren sanatkârın iç benliğini ve o devrin hususî karakterini bize vuzuh ile gösteren değerli bir vesikadır.*”²⁰ Bu yüzyılları takip eden XV. yüzyılda da aynı işlevi yerine getiren mesnevilerle karşılaşılır. Ancak XVI. yüzyıldan itibaren genellikle bu konularda eserlerin kaleme alınmadığı ve “halk tipi” olarak vasıflandırılacak mesnevilerden çok, klâsik ve medenî kültür mahsulü denilebilecek eserler ortaya konulduğu söylenebilir. Zira artık önceki yüzyıllarda mevcut olan siyasî ve sosyal problemler ortadan kalkmış, İslâm dini yerleşmiş ve halk tarafından icapları öğrenilmiş, bir başka ifadeyle bu tarz esere duyulan ihtiyaç ortadan kalkmıştır.

Dâstân-ı Vefât-ı İbrahim, eserden anlaşıldığına göre Kırşehirli veya Kayserili İsa adlı bir şahsa aittir. Şair, eser içerisinde adını şu beyitte ifade eder:

“Çırşehirlü jîsi'nün dirligi yo...

◊a≥retünde iy kerim günâhı ço...” (146)²¹

Kırşehir ve Kayseri, bilindiği gibi birbirine çok yakın şehirlerdir. Bu sebeple bir karışıklık olmuş olabilir. Aynı zamanda, ortak bir yer adı

¹⁹ Manon Meren-Grisebach, *Edebiyat Bilimi'nin Yöntemleri*, Çev. Arif Ünal, Ankara 1995, s. 101, 102 (Lukacs, “Anlatmak mı, yoksa Tasvir mi?”, in: VIII c, s. 111).

²⁰ Ali Nihat Tarlan, *Edebiyat Meseleleri*, İstanbul 1981, s. 202.

²¹ Parantez içindeki sayı, mesnevideki beyit numarasını göstermektedir.

şeklinde de isimlendirilmiş olabilir. Ancak mesnevinin bir başka beytinde Kırşehir'in eski adı olan Gülşehri'nin²² kullanılması şairin, Kırşehirli olma ihtimalini güçlendirmektedir:

“ Sen kerimsin luḫf u iḫsân işlegil
Yazımuñ Gülşehri'ne batışlatıl” (140)

Dâstân-ı Vefât-ı İbrahim şöyle özetlenebilir: Hz. Muhammed'in, güzelliği Yusufun güzelliğinde, sesi Davud'un sesinde bir oğlu vardır. Okula başlamış ve Kur'ân-ı Kerîm öğrenmiş olan bu çocuğun hocası, Hz. Osmandır. Azrail, Allah'ın selâmıyla Hz. Peygamber'in evine gelir ve ona Allah'ın isteğini yani oğlu ve ümmeti arasında bir tercih yapması gerektiğini bildirir. Resul, tereddütsüz ümmetini tercih eder. Azrail, ecel vaktinin geldiğini söylediğinde İbrahim okuldan çağrılır ve eve gelip Azrail'i görünce durumu anlar. Arkadaşları ve hocasıyla vedalaşır ve yeniden eve gelir. Bu esnada başı ağrıtmaktadır. Başını babasının dizine koyar ve Azrail'den korkup babasına sığınır. Bu ortamda Azrail, İbrahim'in canını alır. Bunu işiten sahabe, Medine ve Mekke halkı gelir, yas tutarlar. İbrahim, Hz. Osman tarafından yıkanıp kefenlenir. Onu, babası kabrine koyar. Daha sonra sorgu melekleri gelir. Onu sorguya çekerek Rabbini ve peygamberini sorarlar. İbrahim önce çekinip peygamberinin babası olduğunu söyleyemez. Sonra Peygamber'in telkiniyle söyler. Eser, dünyanın faniliği, ecel hakkında beyitler, dua vs. ifadelerle sona erer.

Mesnevideki plân şöyle bir tablo oluşturur:

	<i>Beyit Numarası</i>	<i>Mesnevideki Beyitlerin Bölümlemesi</i>	<i>Hikâyenin Plânı</i>	<i>İşlenen Konu</i>
1	1-3	Giriş		Allah'a hamd ve senâ
2	4-16			Ecel hakkında ifadeler
3	17-18	Konunun işlendiği bölüm	Giriş	Hz. Muhammed'e salavât ve hikâyeye geçiş
4	19-21			İbrahim'in tavsifi

²² “Bugün Kırşehir cenübunda bir kaza merkezi olan Arabsun'a tahsis edilmiş olan Gülşehir (eski şekli ile Gülşehri) adının, Arabsun ile beraber, burası için de kullanıldığı, hattâ bazan bu yüzden iki şehrin birbiri ile karıştırıldığı da görülmektedir.” Besim Darkot, “Kırşehir”, *İA*, İstanbul 1967, 2. baskı, VI, 765.

5	22			Hz. Peygamber'in İbrahim'e sevgisi
6	23-25			İbrahim'in okul hayatı, hocası ve yaşı
7	26-28		Gelişme	Azrail'in gelmesi ve Allah'ın selâmını getirmesi
8	29-36			Allah'ın Peygamber'e, ümmeti ve oğlu arasında ve tercih yapmasını istemesi ve ümmetin tercihi
9	37-41			Ecelin, Azrail tarafından bildirilmesi ve Mustafa'nın üzüntüsü
10	42-72			İbrahim'in, babası tarafından okuldan çağırılması ve eve gelinmesi
11	73-78			İbrahim'in Azrail'den korkması ve Azrail'in vasıflarının anlatılması
12	79			Azrail'den süre istenmesi
13	80-93			İbrahim'in hocası ve arkadaşlarıyla vedalaşması
14	94			Âyetin inmesi
15	95-99			İbrahim'in, eve gelip babasının dizine yaslanması
16	100-106			İbrahim'in Azrail'den korkup babasına sığınması ve canını teslim etmesi
17	107-111			Sahabe, çehar-yar, Mekke ve Medine halkının üzülp yas tutması
18	112-116			İbrahim'in, Hz. Osman tarafından yıkılıp Medine halkı tarafından cenaze namazının kılınması
19	117			İbrahim'in, babası tarafından toprağa verilmesi
20	118-124			Münkir ve Nekir'in gelip İbrahim'i sorgulaması
21	125			İbrahim'in çekinip peygamberini söyleyememesi
22	126-128			Hz. Muhammed'in telkiniyle peygamberini söylemesi
23	129-130		Sonuç	Konunun, Sirâcü'l-kulûb'dan işitilip nazma çekilmesi
24	131-136			Cebrail'in gelip Peygamber'in hatırını sorması ve sahabenin yas tutması
25	137-141	Bitiş		Dünyanın fâniliği hakkında beyitler
26	142-143			İman ehline rahmet ve eseri dinleyenlerin cehennemden azat edilmesini dileme
27	144-145			Ecel hakkında ifadeler

28	146			Şairin adının anılması
29	147			Okuyucudan dua dileme
30	148			Okuyucuya rahmet dileme
31	149			Hz. Muhammed'e salavât verme
32	150			Mesnevi'nin vezni ve Hz. Muhammed'e salavât getirme

Yukarıda anlatılmaya çalışılan Mesnevi'nin konusu ile tarihî bilgi birbirini her noktada doğrulamamaktadır. Sanatçı, tarihî bir hadiseyi daha güzel bir sebebe bağlamakla yani bir nevi hüsn-i tâlil gerçekleştirmek suretiyle bilinen bir hadiseyi, nazma çekerken öğüt verici ve dikkati çekici bir şekilde işlemiştir. Gerçekte Hz. Muhammed'in oğlu İbrahim, hastalık sebebiyle küçük yaşta vefat etmiştir.²³ Kırşehirli (veya Kayse-

²³ İbrahim'in vefatı ve vefatından sonraki hadiseler şöyle anlatılmıştır: "İbrahim, hicrî sekizinci yılda dünyaya gelmiştir. Hazret-i Mâriye 'Radıyallahü anhâ'dan olmuştur. Âliye denilen yerde doğdu. Ebû Râfi 'Radıyallahü anh' Resulullah'a müjde getirdiği zaman ona bir köle bağışlamıştır. Yedinci gün başını tıraş edip saçının ağırlığına gümüş sadaka vermiştir. Böyle yapmak sünnettir. İki koç kesip ziyafet çekmiştir. *Sahih-i Buhârî*'de Enes bin Mâlik (radıyallahü anh)dan mervidir: (Bir gece bir oğlum doğdu. Babam İbrahim'in 'aleyhisselâm' ismiyle isimlendirdim), buyurdu. Ondan sonra Medine'de Ümmü Seyl adlı bir kadına verdiler. Süt annesi bu kadın oldu. Vefat edinceye kadar bu süt annesinin yanında kaldı denilmiştir. Ebû Hatem naklinde Enes bin Mâlik buyurmuştur: Ben Resulullah'ın hane halkından daha merhametli bir kimse görmedim. İbrahim'in Medine'nin dışında bulunan Avâlî denilen köyde emzirirlerdi. Resullullah çıkar, biz de beraber onunla giderdik. Oğlunu kucaklarına alır, öper, yine döner Medine'ye gelirdi, diye buyurdu. Câbir 'Radıyallahu anh' rivayetinde şöyle vârid olmuştur: Bir gün Resûlullah 'Sallallahu aleyhi ve sellem' Abdurrahmân bin Avf'ın elini tuttu. Ve Nahl'e geldi. Meğer İbrahim o zaman vefât etmek üzereydi. Resulullah, İbrahim'i kucığına alıp mübarek gözlerinden yaş akdığı halde buyurdu ki, (Yâ İbrahim biz senin için mahzunuz. Gözümüz ağlar, gönlümüz mahzun olur. Fakat Hak Teâlâ'nın rızasına muhalif söz söyleyemeyiz.), buyurdu. Ebû Amr bin Semmâk ' Rahmetullahi aleyh' böyle nakletmiştir. Amma *Sahih-i Buhârî*'de Enes bin Mâlik'ten şöyle rivâyet (Hazret-i İbrahim mübarek ruhunu teslim etmek üzere iken Resullullah yanına geldi. Mübarek gözlerinden yaş akmağa başladı. Yanında bulunan Abdurrahman: Yâ Resullulah, sen de mi ağlıyorsun? Dedi. Yani evlât için Peygamber'in ağlamasına şaşıtı. Resullulah: (Ya Abdurrahman, merhametimden böyle yapıyorum), buyurdu. Tekrar söyleyince Resullulah: (Gözümüz ağlar ve kalbimiz mahzun olur, halbuki Rab-bimizin razı olduğu sözden başka bir şey söylemeyiz.), buyurdu. Velhasıl kişi evlâdı ve ona tâbi olanlar için ve sevgili dostları için ağlamakta beis yoktur. Yalnız şer-i

rili) İsa, bu olayı almış, “Hz. Peygamber'in ümmeti ve oğlu arasında yaptığı tercih” fikrini esas tutarak muhayyilesinin gücüyle başka unsurlar da eklemiş ve eserini tamamlamıştır.

Mesnevi'de, Allah'a hamd ve senâ beyitlerinden sonra ecel hakkında beyitlerin yer alması, eserin muhtevâsını belirlemesi açısından son derece önemlidir. Bu ifadelerle şairin hüsn-i ibtidâ (berâat-i istihlâl) yaptığı düşünülebilir. Malûm olduğu gibi Fuzûlî'nin de Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin başındaki rubaîlerle aynı hususu yerine getirdiği söylenebilir.

Eserde, İslâm dinine ait bazı unsurlar dikkati çeker. Şairin, bunları kullanım gayesi de açıktır: Halka İslâm dinine ait bazı hususları hatırlatmak veya edebî eser yoluyla öğretmek. *Dâstân-ı Vefât-ı İbrahim*'de, “ω℞•□Zε ™⊕□Z≤□Z”²⁴ şeklinde bir âyetten iktibas vardır. Bunun yanında Azrail ve Cebrail gibi kerrûbiyândan iki melek ile sorgu melekleri olan Münkir ve Nekir, Hz. Osman ve sahabe yer alırken Kur'ân-ı Kerîm'in öğrenilmesi, bir ölünün yıkanıp kefenlenmesi, cenaze namazının kılınması vb. gibi unsurlar da işlenmiştir.

Kırşehirli (Kayserili) İsa, eserinde Allah, Hz. Muhammed, İbrahim, Hz. Osman ve Azrail için bir çok isim, sıfat ve benzeri ifadeye yer vermiştir. Bunların başlıcaları: Tanrı, Allah (32), kerîm (1, 19, 25, 140, 146), Dermândeler destgîri (2), padişah (3), Tanrı (29, 120, 125), Çalap (29, 31,

şerife muhalefet hiç bir şey olmaması lâzımdır. Ağlamak şefkattendir. Şefkat ise imandandır. İbrahim'in hangi yaşta vefat ettiği itilâflıdır. Bazıları yirmi iki aylık idi, dediler. Bazıları on altı aylık ve sekiz günlük idi, dediler. Bazıları da yetmiş günlük idi, dediler. Her şeyin doğrusunu Allah bilir.

Namazını Resûlullah kıldırıp, Medine-i Münevvere'ye yakın olan Bâkî' Kabristanlığı'na defnettiler. Kabr-i Şerifi üzerine su serptiler. Hazret-i Zübeyr'den mervidir: İlk su serpilen kabir, Hazret-i İbrahim'in kabridir. Rivayet olunur ki, İbrahim'in vefat ettiği gün güneş tutuldu. Bunun üzerine halk: İbrahim'in ölümü için güneş tutuldu, dediler. Resûlullah bunun üzerine (Güneş ve ay Hak Teâlâ'nın alâmetlerinden iki alâmettir. Onlar kimsenin ölümü için tutulmazlar), buyurdu. Hadis âlimlerinden bazıları Abdullah bin Ebî Evfâ'dan şöyle rivayet etmişlerdir: Resûlullah'tan sonra Peygamber gelmiş olsaydı, oğlu vefat etmezdi. Her şeyin doğrusunu Allah bilir.” (İmam-ı Kastalani, *Mevahib-i Ledünniyye*, Şerheden: Mahmud Abdülbaki, Çev.İhsan Uzungüngör, İstanbul 1972).

²⁴ “İnnâ ileyhi râci'ün: Biz O'na döneceğiz.” (Bakara), *Kur'an*, II, 156.

47, 133), Hak (31, 38, 47, 132, 133), Hak Teâlâ (147), gafûr (33, 35), cebbâr-ı âlem (118), İlâhî (142), ganî (148) ve Hz. Muhammed, Fahr-ı âlem (18), iki cihanın serveri (56), müminin rehberi (56), gün yüzlü (57), ay yüzlü (60), pâk-i safâ (59), sadr-ı safâ (59), ayağının toprağına can fedâ edilen (63), can (68), görklü ata (98), can(lar) canı (10) diye anılır. İbrahim, hüsni yavlak hûb (19), hüsni gayet hûb, hulki ber-kemal (20), masum (34), güzelliğı Yusuf'un güzelliğinde, sesi Davud sesinde (21), gönül yemişi (41), şah (53), yüzü ay (55), bay (55), can(lar) canı (66), ciger kanı (82), sevgili yâr (85), gül (87)'dür. Hz. Osman'ın, hayâ issi, sultan (24), gönli yap(ılacak), önünde baş koy(ulacak), ayağı öp(ülecek) (80), helâllik dilenecek (82) bir kişi olarak portresini çizer. Azrail, konuk (64, 71,75), heybetli konuk (74), çok saraylar sahibini toprak kılan (75), nice ak yüzleri siyah kılan, mezar üstünde ot bitiren (76), hiç kimseye aman vermeyen (77) ve işi canlar almak olan (78) gibi sözlerle nitelendirilmesi yapılır.

Kırşehirli (Kayserili) İsâ, eserinin konusunu, *Siracü'l-kulûb* adlı bir eserden işittiğini belirtir:

“Siracü'l-kulub dimişler bir kitâb

Andan açıldı bize işbu visâb”(130)

Batı sahasında bilinen tek *Siracü'l-kulûb*, Ahmed-i Dâ'î'ninkidir. Eserde yetmiş dinî meselenin soru ve cevaplarına yer verilmiştir.²⁵ Ertaylan, Hacı Halife'nin Farsça olarak yazılmış ancak konu itibarıyla Ahmed-i Dâ'î'nin eserinden ayrılan bir *Siracü'l-kulûb*'u olduğunu, yine Necmeddin-i Dâye'nin soru cevap şeklinde yazılmış küçük, Farsça bir mesnevisi bulunduğunu belirtir.²⁶ Furâkî'ye ait Türkçe bir *Siracü'l-kulûb*

²⁵ İsmail Hikmet Ertaylan, *Ahmed-i Dâ'î-Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1952, s. 178.

²⁶ İsmail Hikmet Ertaylan, *a.g.e.*, s. 179,180.

da Bibliothéque Nationale'dedir. ²⁷ Ayrıca İslâmî devrenin Uygur harfli eserlerinden biri de *Siracü'l-kulûb*'dur. ²⁸

Şekli yönden esere bakıldığında, şairin mesnevi nazım şeklini tercihinin, tesadüfi değil belli bir amaç doğrultusunda olduğu dikkati çeker. Zirâ mesnevi, olayların istenilen uzunlukta anlatılabildiği ve kafiye kolaylığı olan bir nazım şeklidir. Öğüt verici, didaktik konuların da bu nazım şekliyle tahkiyesi hem sanatkâr hem de okuyucu açısından büyük kolaylıklar sağlamaktadır. ²⁹

Dâstân-ı Vefât-ı İbrahim, aruzun remel bahrinin Fâilâtün/ fâilâtün/ fâilün kalıbıyla kaleme alınmış, pek çok nüshası bulunan bir mesnevidir. Dört nüshanın karşılaştırılması sonucunda kurulan metnin elde edilen beyit sayısı yüz ellidir. Bu tür yani dinî-destanî, halk için kaleme alınmış manzumeler, halkın okuması için fazla miktarda çoğaltılmıştır. İstanbul kütüphanelerinde tespit edilebilen nüshaları şunlardır:

1. Kırşehirli İsa, *Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm*, Millet Ktp., Ali Emirî-Manzum, nr. 1411, yk.1b-7a, talik.

²⁷ E. Blochet, *Bibliothéque Nationale- Catalogue des Manuscrits Persans, Tome Quatrieme Nos 2018-2481, Paris, Bibliothéque Nationale 58, Rue de Richelieu-MDCCCCXXXIV, 142 p.*

²⁸ Osman Fikri Sertkaya, *İslâmî Devrenin Uygur Harfli Eserlerinden Siracü'l-kulûb*, İstanbul 1975, İ.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, nr. 1754 (Basılmamış doktora tezi).

²⁹ Bu konuda Harun Tolasa şu bilgileri vermektedir: “Mesnevinin, bu yüzyıllarda, diğer manzum örneklere nisbetle çoğunluğu teşkil etmesi, tabii ki onun hem şekil ve hem de içerdiği konular itibarıyla, o devirlerde gerek şair ve gerekse okuyucu için daha cazip gelmesi ve daha bir önem taşıması sebebiyledir. O devirler, bir siyasî, idarî ve sosyal istikrarsızlıklar devridir: Göçler, savaşlar, istilâlar, ayaklanmalar, nüfuz ve iktidar mücadeleleri, bir taraftan halkı o derece bunaltmaktadır. Ayrıca bu devirde, din, tasavvuf, ahlâkî yaşayış ve idealler, halk arasında bu yöndeki teşvik ve tercihler; tarihinin, en canlı ve koyu devirlerinden birini yaşar. Öbür taraftan, Bizans'a ve Anadolu'nun müslüman olmayan diğer sakinlerine karşı bir fetih ve cihat hali içerisinde bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, yeni girilen din ve medeniyetin çeşitli ilmî, dinî ve edebî mahsullerinin Türkçeye tercümesi de gerekmektedir. Bütün bunlar, diğer edebî şekillerden daha çok mesnevi gibi, istenilen çeşit ve uzunlukta konuları ifadeye elverişli bir şekli daha çok revaçlandırmış ve ön plana çıkarmıştır.” (“15. yy. Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, İzmir 1982, S. 1, s. 1, 2.

2. *Dâstân-ı İbrâhîm*, Topkapı Sarayı Ktp., Yeni Yazmalar, nr. 520/3, yk.50a-54b, nesih.

3. *Dâstân-ı İbrâhîm*, Süleymaniye Ktp., Serez, nr. 3839/3, yk. 51b-55a, 1222 h., Mustafa Efendi nesih.

4. Kayserili İsa, *Dâstân-ı İbrâhîm Hazret-i Risâlet 'Aleyhisselâm*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud, nr. 4339, yk. 79b-83a, 1201 h., nesih.

5. *Vefât-nâme-i İbrâhîm Ferzend-i Resûl Aleyhisselâm*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud, nr. 3724/2, yk. 31a-36b, nesih.

Bu nüshada, eklerin yazılışında hem doğu hem de batı Türkçesi imlâsı karışık olarak kullanılmıştır.

6. *Hazâ Dâstân-ı İbrâhîm*, İstanbul Üniversitesi Ktp., Ty., nr. 4069, yk. 5b-8b.

7. *Destân-ı Hazret-i İbrâhîm*, Taksim Atatürk Kitaplığı, Belediye, nr. K.223/2, yk. 12b-16b, nesih.

8. *Dâstân-ı Vefeyât-ı İbrahim*, Millet Ktp., Ali Emiri-Şeriyeye, nr. 584/1, yk. 1b-7a, 1160 h., nesih.

Metni kurarken elde edilebilen nüshalar içinde beyit sayısı en fazla olan Millet Kütüphanesi, Ali Emiri-Manzum, 1411 numaradaki nüsha (kısaltması: M) esas alınmış, mukayese amacıyla Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Yeni eserler, 520 numaradaki nüsha (kısaltması: T), Süleymaniye Kütüphanesi, Serez, 3839 numaradaki nüsha (kısaltması: S1) ve Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud, 4339 numaradaki nüsha (kısaltması: S2) kullanılmıştır.

Mesnevinin dili sade, halkın anlayabileceği tarzdadır. İki den fazla kelimeden oluşmuş tamlamaların yerine son derece basit ifadelerin yer aldığı bir metindir. Mesnevinin tamamında ele alınan konu gereği tahkiyevî bir üslûp göze çarpar. Ancak yer yer bu hikâye üslûbunun yerine, özellikle giriş ve sonuç bölümlerinde, şairin bizzat okuyucuya seslendiği yerlerde didaktik üslûbun kullanıldığı görülür. Ayrıca hitap unsuru olan ey, yâ gibi edatlar metinde önemli bir yer tutmaktadır.

Mesnevi, halk için kaleme alındığından vezne tam anlamıyla uygunluk gözetilmemiştir. Bu durumla halk tipi mesnevilerde sıklıkla kar-

şılaşmaktadır. Ayrıca aruzun Türkçeye tatbikinde zorlukların yaşandığı bir dönemde yazılmış olması da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple fazla miktarda vezin hatasıyla karşılaşmış, bunları halledebilmek için yer yer metin onarımına gidilmiştir. Aruzda bir buçuk hece değerinde olan bazı heceler metinde bir kapalı hece olarak telâkki edilmiştir (Meselâ: derd (4), arslan (8), hûb (19), selâm (27), farz (46). Pek çok kelimedede zihaf yapılmıştır. Ancak bunun sebebini ağız özelliği olarak ele almak imkân dahilinde görünmektedir. Meselâ: hiç (3), Cebrail (49), Azrail (72), Resul (75), İbrahîm (112), Sirac (130). Kafiye hatâlarına rastlamak mümkündür: gafûr-kabûl (33,35). Bu durum belki de aradan beyitlerin kaybolmasıyla meydana gelmiştir. Başka nüshaların teminiyle ortadan kalkabilir. Bazı yerlerde de eklerle kafiye yapılmıştır: geldiler/gördiler (72), meger-firişteler (43), canum-İbrahîm (52) kara-peygambere (132) vb. gibi.

Yazılış tarihi kesin olarak bilinemeyen ve muhtemelen XIV. yüzyılda yazıldığı söylenebilecek olan Dâstân-ı Vefât-ı İbrahim mesnevisi, yazıldığı dönemin ihtiyacı göz önünde bulundurularak kaleme alınmış, bir ibret, bir öğüt belgesi niteliğindedir. İslâm Tarihi'ne ait, VII. yüzyılda meydana gelmiş bir olay, yaklaşık yedi yüzyıl sonra Kırşehirli (Kayserili) İsa tarafından işlenmiştir. Bu sebeple pek çok ilim dalıyla yakından ilgili olan Klâsik Türk Edebiyatının daha iyi anlaşılıp yorumlanabilmesi için çeşitli bilgilerin yanı sıra İslâm ve Osmanlı tarihleri de iyi bilinmelidir. Bu mesnevi, sanat açısından bakıldığında önemli bir özellik göstermez. Gerek kurgu, gerek tahkiye gerek şekli özellikler bakımından bozuktur. Ancak bu eserin bütün kusurlarını şairine yüklemek de doğru değildir. Zirâ henüz hem bu çeşit nazım şekillerinin Türk edebiyatının ilk örneklerinin oluşu hem de aruzun Türk diline tam manasıyla uydurulamadığı kuruluş devresidir. Bu sebeple ancak devri göz önünde bulundurularak değerlendirilebilirse şairin ve eserin önemi ortaya çıkmış olur.

M1b,T50a, S151b,S279b D â s t â n - ı V e f â t - ı İ b r â h î m *

Fâjilâtün / fâjilâtün / fâilün

- T50b
- 1 İy kerim sensin a«ir Şabr eyleyen bu işlere
Hem Şabırlı... sen virürsin cümleden ...almışlara¹
- 2 Didüm iy dermândeler[ün] dest-giri
Yir ü gök senden tulu senden diri²
- 3 Senden artu... kimse[nem] hiç yo...-durur
Kimsenem sensin ki luftuñ ço...-durur³
- 4 Bu ne derddür bu ne v/asret bu ne âh
Kim bize vaŞl eyledün iy pâdişâh⁴
- 5 Dünyede ecel yili durmaz eser
İy nice analaruñ battırın keser⁵
- 6 İy nice atalaruñ geçdi günü
Girmedi ...ulamına ortlı üni⁶
- 7 İy nice ...ardaşı ...ardaşdan ölüm
Ayırur derd ü firâ...-ıla ölüm⁷

* Vefât-ı İbrâhîm: İbrâhîm jAleyhisselâm T, İbrâhîm jAleyhi's-selâm S1, İbrâhîm ðazret-i Risâlet jAleyhi's-selâm S2.

¹ Beytin vezni Fâjilâtün/ fâjilâtün / fâjilâtün / fâjilün'dür.

1: S2-

1a İy kerim: İy Çalap M, Ey kerim T,S1; a«ir Şabr eyleyen: â«ir Şabr viren S1, da«ı Şabr eyleyen T.

1b sen virürsin cümleden: virürsin cümleden T, sen virürsin yine bir S1.

² 2: S2.

2b diri: didi S2.

³ 3: S2.

3b ki: kim S2.

⁴ 4: S2-

4a derddür: dertdir T,S1; v/asret: firâ... S1.

4b vaŞl eyledün iy: vâŞıl eyledi ol T, vaŞl eylediñ iy S1.

⁵ 5a ecel yili: ölüm yeli T,S1 , ecel yeli S2.

5b İy: Ey T,S2; analaruñ battırın: analaruñ battırın T, atalaruñ battırın M.

⁶ 6a İy nice atalaruñ: Ey atalaruñ T, Ey nice analaruñ S2.

6b Girmedi: İrmedi S2; ortlı: ortul S1.

⁷ 7a İy: Ey T,S2; ölüm: ayırur T, bilün S1, cünüm S2.

- 8 İy nice arslanları başdı ecel
İy niceler jömrini kesdi ecel⁸
- 9 Ölüm ayırur nice yârenleri
Bir biriyle ƒoprı yol varanları⁹
- 10 ƒoydı ƒopratta nice a... yüzleri
Dün gibi dâ'im geçer gündüzleri¹⁰
- 11 Faıfur [u] «a...an Süleymân iy yara
Bulmadılar mevt rencine çare¹¹
- 12 ƒılmadı dünyâ Süleymân'a vefâ
Yâ kime ...ılmadı bu dünyâ cefâ¹²
- 13 Bu ...amu yüz biñ yigirmi [hem] nebî
Bu ölüm şerbetin içdi iy jamî¹³
- 14 Nicelere rûzi ...ıldı ◇a... jiyâl
~unuban elinden aldı hem ecel¹⁴
- 15 Ne ...odı orıan bu ölüm ne ...oca
Ne fa...ir ...odı bu ölüm ne «oca¹⁵

7b Ayırur derd ü firâ...ıla ölüm: Derdi firâ...ıla ölüm buyurur T, Ayırır dirdi fidâk-ıla ölüm S1, Ayırur dâd-ı firâ... gör ki ölüm S2.

⁸ 8: T, S1.

8a İy: Ey T.

8b İy: Ey T.

⁹ 9a Ölüm ayırur: Ayırur ölüm T, Ayırır ölüm S1, Ölüm ayırır nice S2.

9b Bir biriyle ƒoprı: Bir biriyle ƒopru S1, Bir birine ƒoprı S2.

¹⁰ 10: S2-.

10a ƒoydı ƒopratta nice a...: ~oldı ƒopra... içinde T, ~oldı ƒopra... içinde gül S1.

10b da'im geçer: geçdi dâ'im T, S1.

¹¹ 11: M.

11b mevt: ecel M.

¹² 12: T, S1.

12a ƒılmadı dünyâ Süleymân'a: ƒalınmadı Süleymân bu T, ƒılmadı Süleymân'a dünyâ S1.

12b ...ılmadı: ...ala T.

¹³ 13: S1.

13b iy: ey S1.

¹⁴ 14: T, S1.

14a rûzi ...ıldı ◇a... jiyâl: rûz ...ıldı jayâl S1.

14b ~unuban elinden aldı hem ecel: ~unuban aldı ◇a... ecel S1.

¹⁵ 15: M, S2.

15a ...odı orıan bu ölüm: orıan ...odı bu ölüm M, orıandır ne yigirdir S2.

	16 Nicelerün cigerini tamladı Niceleri âh idüben atladı ¹⁶
M2a	17 çamusı birdür aña iy dîn eri Vir Şalavât ańıca... peyramberi ¹⁷
	18 Fa«r-ı jâlem ol Mu√ammed MuŞtafâ Ol da«ı gördi bu derdi iy Şafâ ¹⁸
S152a	19 Bir jıyal virmiş-idi aña kerîm ◊üsni yavla... «ubdı adı İbrahîm ¹⁹
T51a	20 ◊üsni pâyeyet «ubdı «ul...ı ber-kemâl Hem Mu√ammed otlı hem Şâ√ib-cemâl ²⁰
	21 Yûsufuñ √üsni yüzinde «âl-ıdı Dâvud âvâzi ...atında lâl-ıdı ²¹
	22 İbrahîm'i sever-idi ol resûl Düzmiş-idi ...amu nesnesin uŞûl ²²
S280a	23 İbrahîm'i mektebe virmiş-idi Ol da«ı çur'ân öğrenmiş-ıdı ²³

15b fa...ir ...odı: yo«sul bilür S2.

¹⁶ 16: T, S1.

16a cigerini: cigerin S1; tamladı: damladı T, S1.

16b Niceleri âh idüben: Nicesi âh idübeni S1.

¹⁷ 17: M.

¹⁸ 18a Fa«r-ı jâlem ol Mu√ammed: Ol iki cihân fa«rı jâlem T, jâlemün fa«rı Mu√ammed M, Ol jâlem fa«rı Mu√ammed S1.

18b iy Şafâ: bî-vefâ T, ey Şafâ S2.

¹⁹ 19a virmiş-idi aña: virmişdi iy S1, virmişdi aña S2.

19b ◊üsni yavla... «ubdı adı: ◊üsni yavla... «üb adı M, ◊üsni yavla... «übdı T, ◊üsni yavla... «übdur adı S1.

²⁰ 20a ◊üsni pâyeyet «ubdı «ul...ı: ◊üsni yavla... «üb «ul...ı M, ◊üsni «übdı «u...ı ber-kemâl T, ◊üsni pâyeyet «üb «ul...ı S2, ◊üsni «üb idi ve «ul...u S2.

20b otlı: otlu S1.

²¹ 21: S2-.

21a Yûsufuñ √üsni yüzinde «âl-ıdı: Dâvud âvâzi ...atında lâl-ıdı M, Yûsufuñ √üsni yüzünün «âl-ıdı S1.

21b Dâvud âvâzi ...atında lâl-ıdı: Yûsufuñ √üsni yüzinde «âl-ıdı M, Dâvud'uñ âvâzi ...atında lâl-ıdı S1.

²² 22: M, S2.

22a İbrahîm'i sever-idi: Sever-ise İbrahîm'i M.

22b Düzmiş-idi ...amu nesnesin uŞûl: çamu donlarını bezemişdi uŞûl M, Düzmiş-idi ...amu nesnesin resûl S2.

- 24 İbrahim'ün «âcesi iO&mân idi
Ol √ayâ issi jaceb sultân-ıdı²⁴
- 25 On yaşına irmiş-idi İbrahim
Anuñ-ıla gör ne ...ıldı ol kerîm²⁵
- 26 Bir gün evde otururken Muştafâ
Gör ki n'eyler aña çar«-ı bî-vefâ²⁶
- 27 iAzra'il girdi ...apudan içeri
Virdi selâm resule geld'ilerü²⁷
- 28 Yâ resul Tañrı saña ...ıldı selâm
◊âlüñi Şordı Çalap senüñ tamâm²⁸
- 29 İbrahim'i sever-ise Muştafâ
Ümmetine ...ılmasun meyl-i vefâ²⁹
- 30 Ne dilersem ümmetine işleyem
Kim aña İbrâhim'i batışlayam³⁰
- 31 çan...ısın gerek ise ...ılsuñ ...abül
◊a... Çalap böyle buyurdı yâ resül³¹

²³ 23a İbrahim'i mektebe virmiş-idi: İbrahim mektebe virmiş-idi T, İbrahim mektebe varmış-ıdı S1,
23b Ol da«i çur'ân öğrenmiş-idi: Ol da«i çur'ân «atm etmiş-idi T, Da«i çur'ân √atım ...ılmış-idi S1.

²⁴ 24a İbrahim'ün «âcesi iO&mân idi: İbrahim'ün üstâdı iO&mân idi M, İbrahim'ün üstâdı iOŞmân'dı T,

²⁵ 25a On yaşına irmiş-idi İbrahim: On dört yaşına girmiş-idi İbrahim M, Çünkü on dört yaşına girdi İbrahim T, Çünkü ol dört yaşına degdi S2.

25b Anuñ-ıla gör ne ...ıldı ol kerîm: Gör ki n'eyler anuñ-ıla ol ...adım M, Gör ki ne işler anuñ birle ...adım S2, Gör ki n'eyler anuñıla ol kerîm T.

²⁶ 26a gün evde otururken: Evde otururdu T, gün evde oturdu S1, gün evde otururdu S2.

26b ki n'eyler aña: ki n'eyler bu T, ne ...ıldı aña S1, ki ne işler bu S2.

²⁷ 27a girdi: irdi S2.

27b Virdi selâm resule: Resüle virdi selâm M, S2, Selâm virdi resüle T.

²⁸ 28a resul Tañrı saña: resûlullâh Çalap M, resül Çalap ...ıldı saña S2.

28b ◊âlüñi Şordı Çalap senüñ: Selâm-ıla dürüd esenlik M, Selâm içre ðurdu esenlik tamâm S1, Selâmıyladur esenlik hem S2.

²⁹ 29a İbrahim'i: İbrahim T.

29b Ümmetine ...ılmasun meyl-i vefâ: fıılmasuñ ümmetini...vefâ T, Ümmetini etmesin meyl-i vefâ S1, Ümmetiyle eylesün meyl-i vefâ S2.

³⁰ 30a Ne dilersem ümmetine işleyem: Ümmetine ne dilersem işlerem M, Ne dilersem ben bulara S2.

30b İbrâhim'i: İbrâhim T.

³¹ 31: M,T.

31a çan...ısın gerek ise ...ılsuñ: çan...ısın dilerseñ eyle M., çan...ısı gerek ise ...ılsuñ T.

M2b	32 Bir gönülde iki sevgü sırtmaya Allah emrin hiç kimesne yı...maya ³²
	33 Bunu böyle buyurur bilgil tafûr çan...ısın diler-ise ...İlsun ...abûl ³³
	34 Muştafâ dir ümmetüm gerek baña çurban olsun maîşum İbrâhîm aña ³⁴
T51b, S152b	35 Ümmetüm batışlasun baña tafûr İbrâhîm anuñ-durur ...İlsun ...abûl ³⁵
S152a	36 Ümmetümden yüzümi döndürmeyem Dînümün çerâatını söndürmeyem ³⁶
S52b	37 İAzraçil eydür ki va...t oldı tamâm Yâ resûl İbrâhîm'ün cânın alam ³⁷
	38 »ocasından var o...ı getürüvir ◊a... buyurdı bu işi bitürüvir ³⁸
S280b	39 Muştafâ tırdı yerinden atlayu İbrahim derdi cigerin tırlay ³⁹

³² 32: M, S1.

32a sevgü: sevgi S1.

32b kimesne yı...maya: nesne yırtmaya M.

³³ 33: M-.

33a böyle buyurur: buyurdı S2; bilgil: bilün S1.

33b dilerse ...İlsun: gerekse ...İlmiş S2.

³⁴ 34a Muştafâ dir : Resûl eydür M, S2, Muştafâ eydür S1.

34b çurban: Fidâ S1.

³⁵ 35: T, S1.

35a Ümmetüm: Ümmetim T, ümmetümi S1; batışlasun baña: batışlasun bize T, batışlan baña S1.

35b anuñ-durur: anuñdur T.

³⁶ 36a döndürmeyem: döndürmezem T.

36b çerâatını söndürmeyem: şem'ini şoldurmayam T, çerâatın söndürmeyem S2.

³⁷ 37a eydür ki va...t: der ki va...ti T, eydür va...t S1, eydür ki va...tidür S2.

37b resûl:nebî S2,İbrâhîm'ün: İbrâhîm'in S1,

³⁸ 38: M, S2.

38a »ocasından var o...ı getürü vir: »ocasından var o...i getürü vir M, İbrâhîm'i mektebden getiri vir S2.

³⁹ 39a yerinden: yerinde T.

39b İbrâhîm derdi cigerin tırlay³⁹: İh-ı feryâd-ıla ciger tırladı T, İbrâhîm derdi yüregın tırlay³⁹ S1, İbrâhîm dırdı cigerin tırlay³⁹ S2

- 40 Bildi kim İbrâhim'[e] irdi ecel
İÖmrümüñ defterin[i] dürdi ecel⁴⁰
- 41 Eydür iy göñlüm yemişi İbrahîm
Ne tiz irdi saña ta...dırü'-...adîm⁴¹
- M3a 42 Yürüdi mekteb yolına Muştafa
Bir jalâmet gördi anda ol Şafâ⁴²
- 43 İbrahim çur'ân o...ur-ıdı meger
Gökyüzin tutmuş-ıdı firîsteler⁴³
- 44 Muştafa anı görüp eyledi âh
Kim jıyâl acısı düşvar yâ İlâh⁴⁴
- T51b 45 Kimseye jıyâl acısın virmesün
Kimseler ottul ölümin görmesün⁴⁵
- 46 Gey fira...dur yigide vü hem bize
Bu fira...dan atılma... farz dur bize⁴⁶
- 47 ◇a... Çalap Cebrâ'il'e ...ıldı «itâb
Tiz irişgil Muştafa âhını ...ap⁴⁷
- 48 Göklerüme çı...ar-ısa yandurur

⁴⁰ 40 T.

40b İÖmrümüñ: Ey jömrümüñ T.

⁴¹ 41 M, T.

41a Eydür iy: İydür iy M.

41b tiz: tez T.

⁴² 42a Yürüdi mekteb yolına: Mekteb eline gönüldi S1.

42b anda ol Şafâ: anda bâ-Şafâ M, ol vefâ T, andan ol Şafâ S2.

⁴³ 43a o...ur-ıdı: o...urdu T, S1, o...ur-ıdı S2.

43b Gökyüzin tutmuş-ıdı firîsteler: Gökyüzinde tutmuşdı ferîsteler T, Günyüzin tutmuşdı meger S1, Gökyüzin tutmuş ferîsteler S2.

⁴⁴ 44: T-.

44a Muştafa anı görüp eyledi: Muştafa çün bunı gördi itdi S1, Anı gördi Muştafa eyledi S2.

44b Kim jıyâl acısı düşvar yâ İlâh: Kim jıyâl derdi ne düşvâr iy pâdişâh M, Bu jıyâl derdi ne düşvâr iy İlâh S1.

⁴⁵ 45: T, S1.

45a acısın virmesün: acısın virmesin T, acısın virmesün S1.

⁴⁶ 46: S1, S2.

46a fira...dur: firâ...dır S1., vü: ve S1.

46b farz dur: farz dır S1.

⁴⁷ 47a Tiz irişgil Muştafa âhını: Kim resüliñ âhını irişü M, Tiz yirişgil Muştafa'nuñ âhını T, Tiz iriş Muştafa'nuñ âhını S1, Tiz iriş Muştafa'nuñ âhını S2.

- Yirlerüme utrrasa göyündürür⁴⁸
- 49 Cebra'il ol âhi ...apmasa jamû
Yanar-ıdı yir ü gök uçma... tãmu⁴⁹
- 50 Yidi kez mekteb ...apusın tolanur
Gözyaşından ol şo...a...lar şulanur⁵⁰
- T52a 51 Geldi resul mektebün ...apusına
Çı...dı bir omlan resul tãpusına⁵¹
- 52 Muştãfã omlana eydür iy canum
Şimdi ne işdedür omlum İbrahîm⁵²
- 53 Omlan eydür çur'ân o...urdu o şâh
Başum amrrur didi yatdı ol na-gâh⁵³
- 54 Muştãfã dir yatmasun gir içerü
Anı baña var o...ı gelsün berü⁵⁴

⁴⁸ 48: S1-.

48a Göklerüme çı...ar-ısa yandurur: Göklerüme do...unursa göyündürür S2, Göklerime çı...ar-ısa yandurur

48b Yirlerüme utrrasa göyündürür: Yirlerüme do...unursa göyündürür M, Her neye utrrasa göyendürür T, Her nereye öutarsa yandurur S2.

⁴⁹ 49: S1-.

49a ol âhi ...apmasa jamû: ol âhi dutmasa jamû M, ...apmasa ol âhi ...amu T.

49b Yanar-ıdı yir ü: Yanar-ıdı yiri T, Göyünürdi yir ü S2.

⁵⁰ 50a Yidi kez mekteb ...apusın: Yidi kez mekteb «âneyi M, Yedi kez mekteb ...apusına T Yedi kez mekteb «ânesini S1, Yedi kez mekteb «âneyi S2.,

50b Gözyaşından ol: Gözi yaşından M, Gözyaşıyla ol T, S1.

⁵¹ 51: S1-.

51a Geldi resul mektebün: Geldi resül mektebiñ T, İrdi resül mekteb S2.

51b resul tapusına: anıñ tãpusına T, tãpusına S2.

⁵² 52: Âh ...ıldı Muştãfã şordı aña

İbrahîm n'eyler did eyitgil baña M.

52a Muştãfã omlana eydür iy canum: Muştãfã eydür omlana ey cânım T, Muştãfã omlana eydir iy cânım S1, Resül eydür omlana kim ey İbrahîm S2.

52b jimdi ne işdedür: jimdi işdedir omlum İbrahîm T, jimdi ne işdedir jaceb İbrahîm, jimdi ne işdedür eyit ey şabım S2.

⁵³ 53a Kur'ân o...urdu o şâh: Kur'ân okurdu nâ-gihân T, o...ur nâ-gâh S1, çur'ân o...urken nâ-gâh S2.

53b Başum amrrur didi yatdı ol na-gâh: Başum amrrur didi yatdı ol nâ-gâh M, Başım amrrur diyüben yitdi hemân T, Başım amrrur diyüben yatdı nâ-gâh S2.

⁵⁴ 54a Muştãfã dir yatmasun gir: Resül eydür yatmasun ol M, Muştãfã dir yatmasun var gir T, Muştãfã eydür yatmasun ol S1, Resül eydür yatmasun anda S2.

- M3b 55 Girdi eydür iy yüzi ay İbrahîm
Biz ...amu yo«sula sen bay İbrahîm⁵⁵
- S152b, S281a 56 Ol atañ iki cihânuñ serveri
Din yolında mü'minüñ hem rehberi⁵⁶
- S153a 57 O...ıyu geldi seni taşra-durur
Gün yüzünüñ pertevi jarşa urur⁵⁷
- 58 İbrahîm eydür nite oldı ata
Omlını isteyü geldi Muştafâ⁵⁸
- 59 Eydür oldı nite iy pâk-i şafâ
İstayü geldi beni Şadr-ı Şafâ⁵⁹
- 60 Çı...ayım bir ay yüzini göreyüm
Cânımı ...urbân dilerse vireyüm⁶⁰
- 61 Çı...dı gördi atasın ...arşu-durur
%apu ...ıluup jizzet-ile yüz urur⁶¹
- 62 Yâ resûllu'l-lâh nite oldı jaceb
Kim beni isteyüben ...ılduñ taleb⁶²

54b Anı baña var o...ı gelsün berü:Var anı çattır vir gelsün berü T, Gir anı o...ıyu virgil baña berü S1, O...ıyu virgil anı baña berü S2.

⁵⁵ 55a Girdi eydür iy yüzi ay İbrahîm: Omlan eydür kim aña yâ İbrahîm T, Omlan girdi eyle yâ İbrahîm S1, Girdi omlan eydür yâ İbrahîm S2.

55b Biz ...amu yo«sula sen bay İbrahîm: Biz yo...sul sen bay İbrahîm M, Biz ...amu yo«sul bay İbrahîm S1, Biz ...amu yo«sul sin yâ İbrahîm S2.

⁵⁶ 56: T-.

56a Ol atañ iki cihânuñ serveri: Atañ geldi yeryüzünüñ serveri S1, Ol atañ yiryüzi gök alını eri S2.

56b Din yolında mü'minüñ hem: Din yolında hem mü'minüñ M,Mü'minlerüñ dîn yolında S1, Dîn yolında mü'minlerüñ S2.

⁵⁷57a O...ıyu geldi seni: Atañ geldi ...apuda T, O...ıyu gelmiş seni S1.

57b Gün yüzünüñ pertevi jarşa urur: yâ otul İbrahîm deyü çattırur T, Kim yüzünüñ nûrunı jarşa urur S1, Gül yüzünüñ pertevi jarşa urur S2.

⁵⁸ 58: S1, S2.

58b Muştafâ: mektebe S2.

⁵⁹ 59: M.

59a oldı nite: nite oldı M.

⁶⁰ 60a Çı...ayım bir ay yüzini göreyüm : Çı...ayın görklü yüzini göreyin M, Çı...ayım bir ay yüzini göreyim T,S1,S2.

60b Cânımı ...urbân dilerse vireyüm: Cânımı ...urbân dilerse vireyin M, Cânımı ...urbân dilerse vireyim T, Ölür-isem bâri anda öleyim S1, Ölür-isem bâri andan öleyim S2.

⁶¹ 61a atasın: Muştafâ T,S1, ata S2.

61b ...ıluup jizzet-ile: ...ıluup jAzrâ'il'e M, ...ıluup jizzetle T, ...ıluup jizzet-ile S1, ...ıldı jizzetiyle S2.

- 63 Ne sebep oldı jaceb ma...şûd-ıdı
Ayatın topramına cânım fidî ⁶³
- 64 Muştafâ dir bir ...onu... geldi eve
Seni ister ol ...onuk ive ive⁶⁴
- 65 Aldı İbrâhîm elin girdi yola
Tanrı'nuñ ta...dîrini gör ne ...ıla⁶⁵
- 66 Resul eydür yûri iy cânım canı
İlerümce sen i çigerüm ...anı⁶⁶
- 67 İbrahîm eydür revâ mıdur ki sen
Yüriyesin ardca ilerüñce ben⁶⁷
- M4a 68 Otpul ata öñine geçmek «aṭâ
Sen yûri öñümce iy cânım ata⁶⁸
- 69 Muştafâ'ydür gitdi vuşlat aradan
Bir fira... virdi bize ol Yaradan⁶⁹
- T52b 70 Resul eydür sen teferrücsin baña
N'ideyüm «âlüm diyemezem saña⁷⁰

⁶² 62a Yâ resûllu'l-lâh: İbrâhîm eydür M.

62b Kim beni isteyüben ...ılduñ: Beni babam isteyüp ...ılâi M, Kim beni isteyü ...ılduñ T, Kim bizi istemekde ...ılduñ S1, Kim beni isteyüben ...ıldıñ S2.

⁶³ 63: M.

⁶⁴ 64a Muştafâ dir: Resûl eydür M,S2, Muştafâ der T, Muştafâ eydür S1.

64b ister ol ...onu... ive ive: ister o...ıyu geldim eve M, Şorar o...ıyu geldi eve S1, ister o...ıyu geldim eve S2.

⁶⁵ 65: M-.

65a Aldı İbrahîm elin girdi yola: Bir şalâvat virelüm Peygamber'e T, İbrâhîm'ün elin alup girdi yola S1.

65b Tanrı'nuñ ta...dîrini gör ne ...ıla: İbrahîm aluban girdi yola T.

⁶⁶ 66a Resul eydür yûri iy cânım canı: Geç...yûri bir dem seni M, Muştafâ dir İbrahîm kim yûri T, Muştafâ İbrahîm eydür yûri S1, Resûl eydür yûri ey cânım cânı S2.

66b İlerümce sen i çigerüm ...anı: Göreyin iy gözlerümün aydını M, Sen öñümce iki gözüm nûrı T, İlerümce sen gözlerim nûrı S1, İlerümce sin ey çigerim ...anı S2.

⁶⁷ 67: M.

⁶⁸ 68a Otpul ata öñine geçmek «aṭâ: İbrahîm eydür revâ degil ey ata T, İbrahîm eydür kim olmaya revâ S1, İbrahîm eydür revâ degil ata S2.

⁶⁹ 69: S1.

69a gitdi vuşlat: vuşlat gitdi S1.

⁷⁰ 70a: Resul eydür sen teferrücsin: Resul eydür sen teferrücsün T, Yürüdügün cûş-ı teferrücdür S1.

- 71 Bu gün öyleye degin baña ...onu...
Olıarsın bu söze Tañrı ðanu...⁷¹
- 72 Çün ikisi bile eve geldiler
İAzra'il [çün] munða@ırdı gördiler⁷²
- 73 İbrahîm anı göricek ditredi
İçi ...or...dı Muştafâ'ya söyledi⁷³
- S281b 74 Eydür iy baba ne heybetlü ...onu...
Göricek ...or...dı canum Tañrı ðanu...⁷⁴
- 75 Resul eydür bu ...onu... İldı «arâb
Ço... saraylar issini ...ıldı türâb⁷⁵
- S53b 76 İy nice a... yüzleri ...ıldı siyâh
Sininüñ üstinde bitürdi giyâh⁷⁶
- 77 Ne sini ...aldı ne türbe ne nişân
Bu ...onu... hiç kimseye virmez emân⁷⁷
- T53a 78 İbrahîm bildi bu kez kim ol kişi
İAzra'ım'ıl'dür cânlar alma...dur işi⁷⁸

70b: N'ideyüm √âlüm diyemezem: N'ideyüm √âlüm diyümezem M, N'ideyüm √âlüm diyemezem T, N'ideyüm √âlüm dimem S2.

⁷¹ 71: M.

⁷² 72a Çün ikisi bile eve geldiler: İbrahîm'i eve getürdi beşir M, İkisi bile ...apuya geldiler S1, İkisi bile çün eve geldiler S2

72b munða@ırdı gördiler: oturmuş-ıdı munða@ır M, munða@ırken gördiler T, munða@ırdır gördiler S1.

⁷³ 73a İbrahîm anı göricek ditredi: Gördi İbrahîm anı ...or...dı cânı M, İbrahîm yüzün göricek ditredi S1, Anı gördi İbrahîm ditredi S2.

73b İçi ...or...dı Muştafâ'ya söyledi: Ditredi yapra... gibi ol gül teni M, çor...dı cânı atasını söyledi T.

⁷⁴ 74a Eydür iy baba ne heybetlü: Eytdi ata bu ne heybetlü T, Yâ Resullullâh ...onu... jaziz S1, Resul'e eydür ...onu... jaziz S2.

74b Göricek ...or...dı canum Tañrı ðanu...: Göricek ...or...dı cânım Tañrı ðanı... M,S2, çor...dı cânım göricek Tañrı ðanı... T,Göricek ...or...dı cânım Tañrı ðanı... S1.

⁷⁵ 75: T-.

75a Resul eydür bu ...onu...: Muştafâ eydür niceleri S1.

75b Ço... saraylar issini ...ıldı: Nice sarây ...oldı S2.

⁷⁶ 76: M, S1.

76a İy nice a...: Nice ey yüzleri S1.

76b Sininüñ üstinde: Sinüñ üstünde S1.

⁷⁷ 77: M.

⁷⁸ 78: S1-.

78a bu kez kim ol: bu kez ki ol T, ki bu kez bu S2.

- T52b 79 Eydür iy baba şefâjat eylegil
İAzra'il'den baña mühlet dilegil⁷⁹
- M4b 80 Tâ varam üstâdumuñ gönlin yapam
Baş ...oyam öñinde ayattın öpem⁸⁰
- 81 Nice otlancılar seba...-daşum-durur
Kimi eşüm kimi yoldaşum-durur⁸¹
- 82 Desturuñla ...atlarına varayın
Üstadumdan hem √elallı... dileyin⁸²
- 83 Mühlet alup mektebe geldi girü
Gözleri ...an yaş tölup gird'içerü⁸³
- 84 Cümle otlancılar anı gördiler
İlerü gelüp «aberler şordılar⁸⁴
- 85 Didiler kim iy bizüm sulţanumuz
◊âlüñi digil bize iy cânumuz⁸⁵

78b İAzra'îl'dür cânlar alma...dur işi: İAzrâ'îl'dir cân alma...dır kişi T, İAzrâ'îl cânın alma...dır işi S2.

⁷⁹ 79a iy baba şefâjat eylegil: ey şefâjat eylegil T, ata sen şefâjat eylegil S1, ata sen şefâjat bilgil S2.

79b İAzrâ'îl'den baña mühlet dilegil: İAzrâ'îl'e benüm-için söylegil M.

⁸⁰ 80a Tâ varam üstâdumuñ gönlin yapam: Tâ varam üstâdımın gönlin alam T, İkileyin mektebe varayın S1.

80b Baş ...oyam öñinde ayattın öpem: Üstadımuñ gönlin ele alayım S1, Üstadımuñ gönlin ele alayın S2.

⁸¹ 81: S2-.

81a Nice otlancılar seba...-daşum: Ço... otlancılar M, Ço... otlancılar seba...-daşım S1.

⁸² 82: T-.

82a Desturuñla ...atlarına varayın: Dilümi bir işle dileyeyim M, Yavuz sözden dilümi bekleyeyim S1.

82b Üstadumdan hem √elallı... dileyin: Hem bularadan √elallı... dileyeyimM, Hem üstâdımın dan √elallı... dileyin S2.

⁸³ 83a Mühlet: Destür T,S1.

83b yaş: yaşın S2; gird'içerü: içerü M.

⁸⁴ 84a Cümle otlancılar anı gördiler: Ol otlancılar ...amısı geldiler M, Otlancılar yerlerinden tırdılar T, Otlancılar yerinden tırdılar S1.

84b İlerü gelüp «aberler şordilar: İbrahîm'ün ...atına dirildiler M, çarşu gelüp aña «aber şordilar S2.

⁸⁵ 85a Didiler kim iy bizüm sulţanumuz: İy bizüm tatlu yârumuz a√vâluñ M, İşiddiler sevgülü yârmız İbrahîm T, Eydiler yârumuz nedir a√vâluñ S1, Didiler kim ey bizim sulţanımız S2.

85b ◊âlüñi digil bize iy cânumuz:Nice oldı bize eyitgil √âlüñ M, Nice oldı bize itgil a√vâluñ T, Nite oldı bize deyü virgil √âlüñ S1, ◊âlüñi digil bize ey cânımız S2.

- T52b 86 İbrahîm eydür vidâj eyleñ bizi
Kim da«ı görmeyiser gözüm sizi⁸⁶
- 87 Siz beni unutmañuz öldi diyü
Gül gibi düşdi yire şoldı diyü⁸⁷
- T53a 88 Yüregüm yandı göyüñdi bu tenüm
Arañuzda az imiş jömrüm benüm⁸⁸
- 89 Dirilügüm eve varınca hemân
Mühlet alup cân viriserem hemân⁸⁹
- 90 Dükeline ...oçdı hem ço... atladı
Ellerin dutup helallı... diledi⁹⁰
- 91 Otlacı...lar cümle ço... atlaşdılar
İbrahîm'ün ayatına düşdiler⁹¹
- 92 Kimi ayatın öper kimi yüzün
Kimi ...an yaş-ıla taldurdu gözün⁹²
- 93 ♦ asret-ile zâri ...ıldılar da'im
Kim seni bize batışlasa kerim⁹³

⁸⁶ 86a vidâj eyleñ: elvidâj eyleyin T, elvidâj eyleñ S1, vidâj idün S2.

86b da«ı görmeyiser gözüm: ayru... görmeyiserem ben T, ayrı... görmeyiserem ben S1, da«ı ben görmeyiserem S2.

⁸⁷ 87: M-.

87a Siz beni: Kim beni S1, Kim bizi S2.

87b Gül gibi düşdi yire şoldı diyü : Gül gibi düşdi yire şol deyü T, Yâ ölen ardınca kim öldi deyü S1.

⁸⁸ 88a Yüregüm yandı göyüñdi bu tenüm: Yüregim göyendi tayaşdı cânım T, Yüregim göyindi dutup yandı cânım S1, Yüregim yandı göyindi bu tenim S2.

88b Arañuzda: Arañızda M; benüm: benim S2.

⁸⁹ 89: S1.

89a varınca: varıncadur S1.

⁹⁰ 90: M, S2.

90a Dükeline ...oçdı hem ço... atladı: Her birinün ...oçdı boynun n'eyledi S2.

⁹¹ 91: S2-.

91a Otlacı...lar cümle ço... atlaşdılar: Ol otlancı...lar ço... atlaşdılar M, Otlancı...lar cümle fırtân itdiler T, Otlancı...lar yerinden ördüler S1.

91b İbrahîm'ün ayatına düşdiler: İbrahîm'in boynına şarmaşdılar T, İbrahîm'ün boynunu yayladılar S1.

⁹² 92: T, S1.

92a öper: öpdı S1.

92b Kimi: Kimisi S1; taldurdu: taldı S1.

⁹³ 93: M.

- M5a, T53b, S282a⁹⁴ Anda indi işbu âyet trâfilûn
Didiler ωR•□Zε TM⊕□Z≤□Z⁹⁴
- T53a, S154a 95 Çün anı göndürdiler biñ zâr-ıla
Her birisi ...aldılar feryâd-ıla⁹⁵
- 96 İbrahîm evlerine geldi girü
Gözleri ...an yaş ıtolu gird'içerü⁹⁶
- 97 Muştafâ eydür ki ne oldı saña
İbrahîm eydür ecel irdi baña⁹⁷
- 98 Başum atırrur iy benüm görklü atam
Dizüni yaştâ ki bir la√@a yatam⁹⁸
- 99 Yaştadı dizini bildi √âlini
Aldı eline resûl hem elini⁹⁹
- 100 İAzra'il'e ...İld'işâret ol resûl
İbrahîm'ün cânını aldı uşûl¹⁰⁰
- 101 İAzra'il oturduı yirden durur
İbrahim ...açar resûle şıttınur¹⁰¹

⁹⁴ 94a Anda indi işbu âyet: Bu âyet anda irişdi M, Bu âyet geldi anda T, Çün âyet geldi anda S1.

94b Didiler: O...ıdu... M, Kim o...uyan T, O...ıdu... S2.

⁹⁵ 95a Çün anı göndürdiler biñ zâr-ıla: Bu kezın göndürdiler zâr-ıla M, İbrahîm göndürdiler zâr-ıla T, İbrahîm'i gönderdiler biñ zâr-ıla S1, Çün anı göndürdiler S2.

95b Her birisi ...aldılar feryâd-ıla: Çaldılar her biri bir yâr-ıla M, Her biri ...aldılar feryâd-ıya T, Çaldılar bunlar her biri zâr-ıla S2.

⁹⁶ 96a İbrahîm evlerine geldi girü: Evlerine geldi gitmiş ...ıvveti M.

96b Gözleri ...an yaş ıtolu gird'içerü: İrmiş-idi aña ölüm heybeti M, Gözleri ...an yaş-ıla girdi içerü T, Gözleri ...an yaş döküp girdi içerü S1.

⁹⁷ 97a Muştafâ eydür ki ne oldı saña: Muştafâ der otırl n'oldı saña T, Muştafâ eydür otırl n'oldı saña S1, Resul eydür ne geldi eyit baña S2.

97b eydür der ki T.

⁹⁸ 98a Başum atırrur iy benüm görklü: Başım atırrır ey benim trâyet T, Başım atırrır iy benim yavla... S1, Dizüni yaştadı ey benim S2.

98b Dizüni yaştâ ki bir la√@a: Diziñe yaşılanı vir bir la√@a T, Diziñi yaştanuban bir dem S1, Başım atırrır gerek bir la√@a S2.

⁹⁹ 99a Yaştadı: Yatdı T, Yaştanuban S1, Yasdadı S2.

99b Aldı eline resûl hem: Eline aldı şol-...adem M, Eline aldı resulün elini T, Eline aldı resûl otırl elini S2.

¹⁰⁰ 100: S2-.

100a ...İld'işâret ol: işâret itdi T, S1.

100b İbrahîm'ün cânını: İbrahîm'iñ cânın T, İbrahîm'iñ cânını S1.

¹⁰¹ 101: M, S1.

101a yirden: yerinden S1.

- 102 Resul eydür iy benüm cânım canı
 çor...uban baña mı şıııııduñ yaıñı¹⁰²
- 103 İbrahîm eydür ki ben anuñ-ıçun
 çor...aram baba senüñ cânuñ-ıçun¹⁰³
- 104 Çün ölürem bâri yüzüñ göreyin
 Hem senüñ ...o...uñ alup cân vireyin¹⁰⁴
- M5b 105 İAzra'il ...ab≥ itmege durdı anı
 Atasına şıııııııııı virdi canı¹⁰⁵
- T53b 106 Ol bu işi işledi senüñ-ıçün
 Vir şalâvat sen da«ı anuñ-ıçun¹⁰⁶
- 107 Çün Şahâbeler işitdi bu sözi
 Atılama...dan yaş-ıla tıoldı gözi¹⁰⁷
- 108 İbrahîm'ün öldüginı bildiler
 [Hep] Medîne ...avmi dirlüp geldiler¹⁰⁸
- 109 Ol Ebû Bekr [ü] İÖmer İO&mân İAlf
 Taıziyeye geldiler cümle velfı¹⁰⁹

101b İbrahim ...açar: çor...ar İbrahîm M.

¹⁰² 102: M, S1.

102a Resul eydür iy benüm cânım: Muştafâ eydür kim cânımıñ S1.

102b mı şıııııııııı: şıııııııııı S1.

¹⁰³ 103: S2-.

103a Ki ben anuñ-ıçün: ey ata cânın için T, baba cânım için S1.

103b çor...aram baba senüñ cânuñ: Kor...dum baba senüñ cânuñ M, çor...mayan baba seniñ başı T, çor...aram senüñ başuñ S1.

¹⁰⁴ 104: M,T.

104a yüzüñ göreyin: yüzüñ göreyim T.

104b senüñ: da«ı T; vireyin: vireyim T.

¹⁰⁵ 105a ...ab≥ itmege durdı: ...ab≥ itmekdir T,ş'ol-dem ...ab≥ı itdi S1.

105b Atasına şıııııııııı: Atasına söyleyü M, Atasın şıııııııııı T, Atası arılayı S1, Atasınıñ dizinde S2.

¹⁰⁶ 106a Ol bu işi işledi: İAyâlin terk itdi ol M, İAyâlin terki eyledi T, Ol İayâlin terk iden S2.

106b anuñ: anıñ T.

¹⁰⁷ 107: T, S1.

107a Çün Şa-âbeler işitdi bu sözi: ~a-âbeler çün bu sözi işiddiler T, ~a-âbeler işitdi bu sözi S1.

107b tıoldı: doldı T; yaş-ıla tıoldı gözi: cânlarından geçdiler S2.

¹⁰⁸ 108: M.

¹⁰⁹ 109: M, S2.

109a Bekr: Bekir S2.

109b cümle velfı: bu dört velfı S2.

- 110 Mekke ...avmi cemî oluban geldiler
İbrahîm-içün amır yas urdılar¹¹⁰
- 111 Bir pırî[v]li... ..opdı anda nâ-gehân
Göge çı...êi âh u feryâd u firân¹¹¹
- 112 Muştafâ iO&mân'a eydür ki i yâr
İbrahîm'i yuyuban kefene Şar¹¹²
- 113 İbrahîm'i ortaya getürdiler
Yudı iO&mân gey temiz götürdiler¹¹³
- 114 Aldılar namaz-gaha getürdiler
Batlayup el [...arşusunda] tırdılar¹¹⁴
- 115 Medine ...avmi namâzın ...ıldılar
Her birisi ço... &evablar buldılar¹¹⁵
- S1b 116 Çün namaz-gahdan da«ı götürdiler
Â«ıret menziline yitürdiler¹¹⁶
- M6a 117 Muştafâ kendü eliyle yirine
İbrahîm'i da«ı ...odı ...abrine¹¹⁷

¹¹⁰110: M, S2.

110a Mekke ...avmi cemî oluban geldiler: Medine ...avmi tamâm dirildiler M.

110b İbrahîm için amır yas urdılar: İbrahîm'e çün taiziye ...ıldılar S2.

¹¹¹111: M.

111a pırî[v]li...: pırîli... M.

¹¹² 112a Muştafâ iO&mân'a eydür kim i yâr: Muştafâ'ya eydür iO&mân ki ey yâr M, Muştafâ dir kim iO&mân'a ey yâr T, Resul eydür iO&mân'a kim sen ey yâr S2.

112b İbrahîm'i yuyuban kefene Şar: İbrahîm'i yuyuban ðonına sar M, İbrahîm yuyuban kefene Şar T, Sen bunı yuyuban ðonına Şar S1.

¹¹³113b ile 113a S1'de birleştirilmiş.

113a İbrahîm'i ortaya: İbrahîm uryaya T.

113b Yudı iO&mân gey temiz: çün-kim anı yuyuban S1, Hem da«ı yuyubanı S2.

¹¹⁴114: M, S1.

114a Aldılar namaz-gaha getürdiler: Götürüp namâz-gâha yetürdiler S1.

114b tırdılar: durdılar M, S1.

¹¹⁵ 115: S2-.

115b birisi ço... &evablar: biri biñ biñ M, birisi buñca &evâb S1.

¹¹⁶ 116a Çün: Ol T, S1; namâz-gâhdan da«ı: muşallâdan anı S2.

116b Â«ıret: »afiyet T, «a...î...at S1.

¹¹⁷117a kendü eliyle yirine: kendi eliyle yirine T, kendi eliyle yerine S1, getürdi eline anı S2.

117b İbrahîm'i da«ı ...odı ...abrine: İbrahîm da«ı ...odı ...abrine T, çabrine ...odı o pâkîze teni S2.

- S282b 118 Ş'ol saĵat cebbâr-ı ĵâlem buyurur
İbrahîm'e Nekk ü Münkîr [hem] gelür¹¹⁸
- 119 O iki firişte çünkim geldiler
İbrahîm'e bu su'âli ...ıldılar¹¹⁹
- 120 Biri eydür kim-durur Tanrı'n eyit
Biri kimdür dir resülün şer-√[in] it¹²⁰
- 121 Dinde ne şaparsañ u dînün nedür
Eytgil İslâm-ıla âyînün nedür¹²¹
- 122 İbrahîm eydür ki Tañrı'm ol-durur
Ra-√met[i] deryâ vü faẓlı bol-durur¹²²
- 123 Biri da«ı hem su'âli eyledi
İbrahîm'e bu sözi hem söyledi¹²³
- 124 Hem senün peytramberün kimdür jaceb
Tañrı'yı ne dinde eyledün şaleb¹²⁴
- 125 İbrahîm dutuldi söyleyemedi
Bunlar[a] peytramberi[n] diyemedi¹²⁵

¹¹⁸ 118a ile 119b S2 ĵde birleştirilmiş.

118: M, S2.

118a ş'ol saĵat cebbâr-ı ĵâlem buyurur: Münkîr ve nekîr şü sâĵat geldiler S2.

¹¹⁹ 119a O iki firişte çün kim: Andan iki ferişte T, önceden iki ferişte S1.

119b İbrahîm'e bu su'âli ...ıldılar: Tañrı peytramberiñ kimdir didiler T, Seni kim yaratdı deyü şordılar S1, İbrahîm'den gör ne su'âl şordılar S2.

¹²⁰ 120: M, S2.

120a durur Tañrı'n eyit: aña men Rabbüke S2.

120b Biri kimdür dir resülün şer-√[in] it: Birisi eydür ki *ve men nebüyyüke* S2.

¹²¹ 121: M.

121a Dinde ne:Ne dînde M.

¹²² 122: S2-.

122a ki Tanrı'm ol: ki Tañrı'm bir T, Tañrı'm ol S2.

122b Ra-√met[i] deryâ vü faẓlı bol: Ra-√metli deryâ vü faẓlı bol M, Bir adı Ra-√man bir adı Ra-√im T, S1.

¹²³ 123: S2-.

123a Biri da«ı hem su'âli eyledi: İki ferişte gey söylediler T, İkileyin bir su'âl eylediler S1.

123b hem söyledi: söylediler M.

¹²⁴ 124: S2-.

124a Hem senün: Didiler T, Kim olar S1.

124b Tañrı'yı: Tañrı T; eyledün: eylediñ T, eyle S1.

¹²⁵ 125: S2-.

125a söyleyemedi:Söyleyümedi M, hiç söyleyemedi T.

- T54a 126 Muştafa geldi ilerü söyledi
%aşradan otlına tel...ın eyledi¹²⁶
- 127 İy benüm cânım canı tiz söylegil
Bunlara peyramberüm atam digil¹²⁷
- M6b 128 İbrahîm eydür benüm peyramberüm
İ Âlemün fa«rı atamdur rehberüm¹²⁸
- 129 Ol va...itden berü bu tel...ın bize
Bir kitabdan işidüp dirüz size¹²⁹
- 130 Siracü'l-...ulub dimişler bir kitâb
Andan açıldı bize işbu √isâb¹³⁰
- 131 Çün dujâ ...ıındı iş oldı tamâm
Cebra'il indi yire virdi selâm¹³¹
- 132 Cebra'il yas ınını geymiş ...ara
◊a... selâmın degürür peyrambere¹³²
- 133 Ne dilerse dilesün dir ◊a... Çalap

125b Bunlar[a] peyramberi[n] diyemedi: Peyramber'üm atamdur diyümedi M, Bunlar peyramberim atam diyemedi T,Atamdur peyramberüm diyemedi S1.

¹²⁶ 126a geldi ilerü: ilerü geldi S1,S2.

126b otlına: otlınaT.

¹²⁷ 127a İy benüm cânım canı tiz: Eydür ey gözüm nûrı tez T, Eydür iy gözüm nûrı S1, Eydür ey cânım canı tiz S2.

127b peyramberüm atam: peyramberim atam T,S1, peyramberim ata S2.

¹²⁸ 128a eydür benüm peyramberüm:der ki benim peyramberim T, eydür benim peyramberim S2.

128b İ Âlemün fa«rı atamdur rehberüm: İ Âlemiñ fa«rı atam selverim T.

¹²⁹ 129a Ol va...itden berü bu tel...ın bize: Tel...ın ol günden berü ...ıldı bir de M, Ol va...itden berü tel...ın eyle geldik T, Ol va...itden beri bu tel...ın bize S1, Tel...ın ol va...tin berü ...ıldı bize S2.

129b Bir kitabdan işidüp dirüz size: Biz kitâbdan işidüp dirüz size M, Bu kitâbdan işidüp didik T, Bir kitâbdan işidüp eytdim size S1, Bir kitâbdan işidüp diriz size S2.

¹³⁰ 130: T-.

130a Siracü'l-...ulub dimişler bir: Sirâcu'l-çulûb dirler ol S1, Hem Sirâcu'l-çulûb adlu bir S2.

130b açıldı bize işbu √isâb: açıldı işbu cevâb S1, olmışdır bize fet√ ü bâb S2.

¹³¹ 131a Çün dujâ ...ıındı: Çün işi bitdi dujâ T, Çün işitdi dujâ S1, Çünki çur'ân o...uyup S2.

131b Cebra'il indi yire virdi selâm: Cebra'il geldi şol-...adem ve's-selâm M, Cebra'il uş geldi virdi selâm S1, İrdi Cebra'il jaleyhi's-selâm S2.

¹³² 132: T-.

132a Cebra'il yas ınını: Cebra'il yas ınların M, Gördi kim yas ınların S2.

132b selâmın degürür: selâmın ırgürür S1, selâmın getürür S2.

- Ma...şuduñ ne ise eylegil taleb¹³³
- 134 Resul eydür ...urban İbrâhîm aña
jÂşi ümmetüm batışlasun baña¹³⁴
- 135 Cebra'il peymamberüñ «a'ırın Şorar
[Her] Şa√abî cümle yas tutmuş gider¹³⁵
- S155a 136 Yedi gün jazâ tıutup oturdılar
Hem jazâyı yirine götürdiler¹³⁶
- 137 Dünyeden kimse vefâ [kim] bulmadı
Bu[ra]dan hergiz giden [hiç] gelmedi¹³⁷
- 138 Dünyede kimse[ne] nite geliser
[Her] gidenüñ kim «aberin biliser¹³⁸
- 139 Diler-iseñ hem i derviş zâr-ıla
Yaramuñı ...ılatıl niyâz-ıla¹³⁹
- 140 Sen kerimsin lu'f u i√sân işlegil
Yazımuñ Gülşehri'ne batışlatıl¹⁴⁰
- 141 Sevdügüñi sen da«ı terk eylegil

¹³³ 133: T-,S1-.

133a Çalap: saña S2.

133b Ma...şuduñ ne ise eylegil: Dilegi her ne-y-ise ...ılsun S2.

¹³⁴ 134: M.

134a Resul eydür ...urban İbrâhîm aña: Resûl eydür ...urbân olsun İbrâhîm aña M.

134b ümmetüm: ümmetümi M.

¹³⁵ 135 T,S1.

135a «a'ırın: «â'ırın T,S1.

135b [Her] Şa√abî: ~a√âbeler T, S1; tutmuş: dutmuş S1.

¹³⁶ 136: S1.

¹³⁷ 137: T, S1.

137a Dünyeden kimse vefâ [kim]: Bu dünyâdan kimse T,S1.

137b Bu[ra]dan hergiz giden [hiç]: Bundan hergiz giden T, Bundan giden hergiz girü S1.

¹³⁸ 138: S1.

138a Dünyede kimse[ne]: Bu dünyâdan kimse S1.

138b [Her]: Bundan S1.

¹³⁹ 139: S1.

139a Diler-iseñ hem i derviş: İy derviş diler-iseñ S1.

¹⁴⁰ 140: S2-.

140a Sen kerimsin lu'f u i√sân: Ol kerîm anda gör ne lu'f M, Sen kerîmsin lu'fı kerem T, Sen kerîmsüñ lu'fı i√sân S1.

140b Yazımuñ Gül Şehri'ne batışlatıl: Şmmetin Mu√ammed'üñ batışladı M, Yazuñ Gül Şehri'ne batışlatıl

- Â«ıret tedbîrin[i] berk eylegil¹⁴¹
- 142 Yâ İlâhî cümle îmân ehline
Ra√met eyle ba...ma yazu... fıjline¹⁴²
- 143 Diñleyenler âzâd olsun tıamudan
Uçmama öñince varsun ...amudan¹⁴³
- 144 Bir gün ecel [kim] beni hebâ ...ıla
%ooprâ... içre aıza[dan] cüdâ ...ıla¹⁴⁴
- 145 Pes bilesün kim arı dirlik gerek
Dost-ıla bilsem ki gey erlik gerek¹⁴⁵
- S283a 146 çırşehirlü ğısi'nüñ dirliği yo...
◊ažretüñde iy kerim günâhı ço...¹⁴⁶
- 147 ◊a... Tejâlâ ra√met eyleye aña
Kim beni ol bir dujâ ile aña¹⁴⁷
- M7a 148 O...uyanı yazanı diñleyeni
Ra√metüñle yarlıttıñıl yâ panî¹⁴⁸
- 149 Ger severseñ ğış...-ıla Mu√ammed'i
Vir Şalâvat yâ Mu√ammed ümmeti¹⁴⁹
-
- Yazıñıñ gök şehrine barışlamıl S1.
- ¹⁴¹ 141: M.
- ¹⁴² 142: T, S1.
142a yazu...: yüz S1.
- ¹⁴³ 143: T, S1.
143b öñince: öñdin T.
- ¹⁴⁴ 144: T, S1.
144a Bir gün ecel [kim] beni: Ecel bir gün beni T, Ecel bir gün S1.
144b %ooprâ... içre aıza[dan]: %ooprâ... içre aıza[dan] T, %ooprâ...lar içre beni S1.
- ¹⁴⁵ 145: M.
145a bilesün: bilesin M.
- ¹⁴⁶ 146: M, S2.
146a çırşehirlü: çayserilü S2.
146b ◊ažretüñde iy kerim günâhı: ◊ažretiñden ey Kerim eksügi S2.
- ¹⁴⁷ 147: T, S1.
147a ◊a... Tejâlâ ra√met eyleye aña: Yâ Rab Şa...lamıl ol kişinüñ imânını S1.
147b Kim beni ol bir dujâ ile aña: Kim benüm yazım o...ıyup dujâ ...ıla S1.
- ¹⁴⁸ 148: S1-.
148a O...uyanı yazanı diñleyeni: Muştafâ'huñ √ürmet-içün yâ İlanî M, O...uyanı diñleyeni yazanı T.
- ¹⁴⁹ 149: T, S1.

150 Fâjilâtün fâjilâtün fâjilât
Muşţafâ'nuñ cânına vir Şalavât¹⁵⁰

“A MESNEVİ IN THE CONTACT LITERATURE AND HISTORY: «DÂSTÂN-I VEFÂT-I İBRÂHİM»”

Abstract

Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm was written for Hz. Muhammed's son who died very young. Probably it was written in the 14th century by Isa From Kırşehir (Kayseri). The importance of this work originates in its content which was written according to the needs of the's period. The 13th and 14th centuries were the time that that the political and religious corporation couldn't established. Because of this, religious epics were written too much in this period. Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm also was written according to this necessity. The central theme of this work which is studied in the contact of literature and history is Hz. Muhammed's preference between his community and son. In the mesnevi Hz. Muhammed preferred his community andin this way he emphozed that the benefit of the community should b consider more than the benefit of the individual.

Keywords

Hz. Muhammed, İbrâhîm, Literature, History, Mesnevi, Died, Isa from Kırşehir (Kayseri), Epic, Son, Community.

149a severseñ: seversen S1; Mu√ammed'i: Mu√ammed T.

¹⁵⁰ 150b Muşţafâ'nuñ cânına vir Şalâvât: Vir Mu√ammed Muşţafâ Şalavât T, Virdi olmayanda yo...dur varidât S1, Vir Mu√ammed ravzasına Şalavât S2.